

'DE GROTE STAGNATIE BEGINT NU ECHT!'

Trendwatcher Adjiedj Bakas presenteert trends 2012,
het Jaar van de Draak

BAKAS

Later in de geschiedenis zullen de jaren tien van de eenentwintigste eeuw de periode van de 'Grote Stagnatie' worden genoemd. De (wereld)economie krimpt, veel grote projecten stagneren (de euro, open Europese grenzen, open, gratis en veilig internet, globalisering, de onstuimige welvaartsgroei), we gaan fors bezuinigen en schulden saneren, en tegelijkertijd ontstaat er ruimte voor doorbraakinnovaties en nieuw ondernemerschap. Slimmeriken zullen prima verdienen aan de crisisjaren. Een vooruitblik op 2012.

2012, het Jaar van de Draak

'Als economen de toekomst gaan voorspellen, maken ze astrologie salonfähig', zo stond onlangs in *de Volkskrant* geschreven. De E van Economie is echter altijd al de E van Emotie, de E van Energie en de E van Esoterie geweest, en dat blijft in de toekomst ook zo. Volgens de Chinezen wordt 2012 het Jaar van de Draak. De draak belichaamt de mannelijke yang-energie en staat voor levendig, *straight to the point*, trots, enthousiast en zin in het leven. De draak staat ook voor grote hartstocht en dynamiek, en het is een flamboyant beestje. De draak laat een vlamvend spoor achter met zijn aanstekelijke passie, maar kan ook anderen die hem volgen, verschroeien. Beroemde draken zijn Al Pacino, Bruce Lee, Jeanne d'Arc en Salvador Dali.

ECONOMIE

Erosie euro gaat door, ruziemaken ook en China onderhandelt knap

Grote dingen in de wereld eindigen niet met één grote klap, maar bloeden langzaam dood. Dat geldt ook voor de euro. In de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw, toen deze muntunie door politici werd voorbereid, pleitte vrijwel geen enkele econoom ervoor – het was een puur politiek project. Het moest Europa samenbrengen, maar fungeert nu als splijtzwam. Dit is de vierde keer in de geschiedenis dat we een Europese munt(unie) uitproberen, en net als de vorige drie keer mislukt ook deze poging.

Het stervensproces van de vorige muntunie, de Latijnse muntunie, die ook door Griekenland werd opgeblazen, duurde twintig jaar. Ik hoop dat het deze keer maximaal vijf jaar duurt. De (tijdelijke) redding van de euro is afhankelijk gemaakt van China, dat deze mooie onderhandelingspositie goed zal gebruiken. Vrijwel iedere importbeperking voor Chinese spullen verdwijnt vanaf 2012.

Grote dingen ontploffen niet, ze bloeden dood

De euro zal de komende tijd niet met één grote klap ontploffen. De muntunie zal geleidelijk verder doodbloeden. Er komen meer ruzies en spanningen, de publieke opinie raakt er negatiever over, de munt zal als een steeds grotere splijtzwam fungeren, en dit bedenkfel van de vroegere Franse president François Mitterrand (bedoeld om het herenigde Duitsland te milkorven) zal uiteindelijk doodbloeden. De verantwoordelijke politici hebben vooralsnog niet het lef om de muntunie te ontrafelen, maar zullen uiteindelijk niet anders kunnen als het ene na het andere reddingsplan faalt, de jeugdwerkloosheid vooral in Zuid-Europa explosief groeit,

sociale onrust toeneemt en een steeds luider een 'nee' van de bevolking zal weerklinken. Alleen als de huidige Europese democratieën worden ingeruild voor het model van de 'Chinese democratie', is de muntunie nog te redden.

Schulden wegstrepen, huizen dalen verder in prijs

Welke munt we gaan gebruiken, of het nu de *Neue Deutsche Reichsmark* of de *Nieuwe Gulden* wordt, maakt niet zo heel veel uit. Belangrijk is vooral dat we schulden gaan saneren en tegen elkaar gaan wegstrepen. Geen groei zonder krediet; een zekere hoeveelheid schuld is noodzakelijk, maar de afgelopen tijd is dat uit de hand gelopen. We zijn verslaafd geraakt aan krediet en het is zaak daarvan af te komen. Een aflossingsvrije hypotheeklast van 110% van de waarde van je huis is waanzin – in Zuid-Europa is de hypotheeklast in huishoudens minder dan 60%. Als je een nieuwe auto koopt, is die al 10% minder waard op het moment dat je de garage ermee verlaat. Maar bij huisaankopen dachten we dat dit principe niet zou kunnen gelden: huizen zouden altijd meer waard worden. Niet dus. Een aflossingsvrije en te hoge hypotheek zijn slechte producten en we moeten er snel vanaf. In de hele huizenbranche (ontwikkelaars, banken, bouwers, stedenbouwkundigen, architecten) wist iedereen wat een slechte bouwkwiteit in nieuwbouwhuizen en nieuwbouwkantoren werd geleverd, maar niemand nam het initiatief om die trend te keren. Is het dan gek dat gebouwen van beroerde makelij op onaantrekkelijke locaties nu snel in prijs dalen?

Einde baksteensocialisme, einde van gemengde scholen

We weten al decennia dat het baksteensocialisme, dat voorschrijft dat arm en rijk door elkaar heen wonen, niet werkt. Maar toch gingen we met deze onzin door. Er ontwikkelen zich steeds meer spanningen in gemengde wijken en er komt steeds meer binnenlandse migratie: soort zoekt soort – ook gemengde scholen zijn passé.

Klein wordt het nieuwe groot, multinationals keren terug naar huis

Voor veel mensen is de wereld te groot en te ingewikkeld geworden; ze gaan weer dorpjes vormen en doen dat met gelijkgestemden. Klein wordt het nieuwe groot, multinationals keren terug naar huis en naar hun thuismarkt. In steeds meer gemeenten komen stadswerkplaatsen, de informele economie krijgt een *boost* en er worden nieuwe pogingen gedaan om lokale valuta te introduceren. Dat gebeurt dan in de idealistische *transition towns*, waar de milieubewuste bewoners voor hun eigen energie en voedsel gaan zorgen. Dat is erg sympathiek, romantisch en onmogelijk; het is in het meest gunstige geval maar voor 30% mogelijk. De minder idealistische, om niet te zeggen realistische, landgenoten trekken zich naar Amerikaans voorbeeld terug in *gated communities*, waar een hek, een gracht en een poortwachter de bewoners naar middeleeuws model moeten beschermen tegen (struik)rovers.

Angelsaksische zakenbanken worden steeds meer bekritiseerd

Economisch nationalisme zet door en banken krijgen het weer moeilijker na een betrekkelijk rustig 2011. Hoewel de Occupy-beweging niet zo veel voorstelt als de media ervan maken, is er wel veel woede jegens banken. Publicist Thomas Friedman beschreef onlangs een voorbeeld van Citigroup: 'Met één hand verkocht Citibank een pakket "giftige" hypotheekgaranties aan nietsvermoedende klanten. Met de andere hand kortte ze diezelfde garanties weer in, wat de bank een fikse winst opleverde. Als gevolg hiervan verloren ongeveer vijftien investeringsfondsen, vermogensbeheerders en andere bedrijven zo'n honderden miljoenen dollars, terwijl Citigroup 160 miljoen dollar winst maakte. De verliezers gingen naar de rechter, ze wonnen, en op het einde moest Citigroup 285 miljoen dollar boete betalen om de zaak te schikken.'

Eerste banken worden rond februari-maart 2012 in brand gestoken

Er hebben zich te veel van dergelijke voorvallen voorgedaan, wat ook bleek uit de documentaire *Inside Job*. Door het einde van de privacy lekken ze allemaal uit. Friedman hekelt ook de verwevenheid tussen de banksector en de politiek in de VS. Hij stelt: 'Congresleden zouden zich moeten kleden als autocoureurs en zouden de logo's van de banken en verzekeringsmaatschappijen moeten dragen die hun verkiezingscampagnes sponsoren. Het volk heeft daar recht op. Kapitalisme en de vrije markt zijn de beste motoren voor het genereren van groei en het tegengaan van armoede. Op voorwaarde dat zij in balans zijn met zinvolle transparantie, regelgeving en toezicht. We zijn dat evenwicht in het laatste decennium verloren. Als we het niet terugkrijgen – en er is nu een vloedgolf van verzet waarneembaar – zullen we nog een crisis krijgen. En als dat gebeurt, kan de roep om gerechtigheid erg heftig worden. Burgers gaan steeds meer inzien dat het kapitalisme zich niet meer aan zijn eigen spelregels houdt. Banken nemen risico's om zeer grote winsten te behalen. Als het goed gaat, steken ze dat geld in hun zak; als het slecht gaat, leggen ze de enorme rekening neer bij de belastingbetaler. Die wordt langzamerhand boos en dat mag niemand verbazen.' Friedman heeft gelijk. Rond februari-maart 2012 kan dit allemaal leiden tot de eerste brandstichtingen bij banken.

Banken in het offensief, meer onderhandse leningen tussen particulieren

Beurshandelaren in grote financiële wereldcentra als New York, Frankfurt en Londen worden in de publieke opinie op één hoop gegooid met de doorgaans saaie Nederlandse bankiers. Dat is slechts ten dele terecht. Nederlandse bankiers kochten in het verleden dezelfde risicovolle beleggingen als hun buitenlandse collega's. Maar de excessen van Wall Street vonden hier niet plaats. Er is een offensief van Nederlandse bankiers nodig. ING-bestuurder Hans van der Noordaa pleit voor het creëren van nieuwe werkgelegenheid, onder andere via een *Groen Deltaplan*. De Rabobank pleit voor het verminderen van het enorme aantal banken in Europa (Europa is inderdaad 'overbankt') en binnen ABN AMRO gaan geluiden op om als nazaat van de VOC weer met kracht te gaan focussen op ondernemerschap. In de bancaire markt halen nieuwe toetreders met eenvoudige producten de krenten uit de pap. Nu zullen er ook bedrijven komen met producten op maat. Gaan Microsoft en Google de bancaire markt in? P2P-lenen (*people-to-people*, burgers die elkaar geld lenen dus) staat op doorbreken. Nederland is altijd al sterk geweest in onderhandse leningen tussen particulieren. Onder professionele leiding zijn hiervoor goede marktmogelijkheden.

Bankieren anno 2012: richten op exportfinanciering

Banken zetten al een tijd geen (middel)lang geld meer weg bij andere banken als gevolg van toegenomen onzekerheid over de effecten van de eurocrisis op banken. Willen banken (middel)lange financiering aan bedrijven en burgers kunnen blijven aanbieden, dan moeten er andere aanbieders van (her)financiering worden gezocht of moeten andere banken alsnog over de streep worden getrokken. Ook tijdens de kredietcrisis vanaf eind 2008 wantrouwen de banken elkaar omdat onduidelijk was wie wat voor probleemactiva in de boeken had staan. Tijdens de kredietcrisis werd de onzekerheid veroorzaakt door verpakte en doorverkochte hypotheekleningen. Onduidelijk was of banken door mogelijke uiteindelijke wanbetaling op deze hypotheekleningen in de problemen zouden komen. Dientengevolge stalden banken geen (lang) geld meer bij elkaar – dat kon immers bij insolventie in de boedel vallen – maar brachten ze het (tegen zeer lage rente) onder bij de Europese Centrale Bank (ECB).

Credit Default Swaps (CDS's) raken banken

Als gevolg van de perikelen rond de euro en de Griekse staatsschuld, treedt er nu eenzelfde mechanisme op. Sommige banken lijken kwetsbaar, maar ook voor deskundigen is het niet duidelijk welke specifieke banken in welke mate worden geraakt. Deze onzekerheid wordt mede gevoed door de markt voor *Credit Default Swaps* (CDS) op (Grieks) staatspapier. Omdat dit geen transparante markt is, is niet duidelijk welke instellingen CDS hebben uitgeschreven en bij een Grieks bankroet dus zullen moeten betalen. Banken nemen het zekere voor het onzekere en zijn weer massaal begonnen overtollig lang geld bij de ECB te stallen.

Hierdoor zijn banken geen verschaffer meer van lange *funding* aan elkaar. Deze bron voor financiering van exportkrediet is dus (weer) opgedroogd. Dit dreigt de Nederlandse export van kapitaalgoederen, die vaak van financiering afhankelijk is, ernstig te schaden. Nu is lang geld van andere banken niet de enige financieringsbron voor lang krediet. Banken kunnen lenen op de kapitaalmarkt (dit geldt voor de ene bank in de huidige markt meer dan voor de andere) en kunnen kort geld van andere partijen (zoals banken, spaarders) gebruiken voor (middel)lange exportfinanciering. Dit laatste zal, met de geleidelijke invoering van Bazel III, naar verwachting in de toekomst echter niet langer mogelijk zijn. Bazel III schrijft voor dat lang uitlenen alleen geoorloofd is met lang ingeleend geld.

Bazel III zorgt ervoor dat banken minder kunnen uitlenen

Blijft dus over de kapitaalmarkt. Door de huidige onrust op de financiële markten, het feit dat de afgelopen tijd veel kapitaal is verdampt en ook vanwege nieuwe toekomstige eisen onder Bazel III (over de hele linie hogere kapitaaleisen voor banken), is er veel vraag naar bankkapitaal met tegelijkertijd een volatiel aanbod, zowel qua beschikbaarheid als qua prijs. Afhankelijk van de reputatie en kredietwaardigheid van de bank varieert de rente van de *funding* op de kapitaalmarkt, maar zelfs solide instellingen moeten aanzienlijk meer rente betalen dan de overheid op staatsobligaties betaalt. Er is banken veel aan gelegen om *funding* oftewel passieve financiering beschikbaar te krijgen en de prijs ervan omlaag te brengen. De hoge inleenrente kan namelijk niet (altijd) aan de klant worden doorberekend. Daar komt bij dat banken het schaarse (lange) kapitaal voor meer bancaire activiteiten kunnen inzetten. Exportfinanciering moet dus binnen elke bank concurreren met bijvoorbeeld bedrijfsfinancieringen en hypotheekleningen. Door de ontwikkelingen sinds de kredietcrisis zijn financiers van banken steeds meer gaan letten op de kredietwaardigheid van die bank, dat wil zeggen: of de betreffende bank de (passieve) financiering kan terugbetalen. Wordt de kredietbeoordeling van een bank lager, dan kan die bank minder (passieve) financiering aantrekken of is dit alleen mogelijk tegen hogere rente. Van veel banken is de kredietbeoordeling gedaald.

Meer artikel 12-gemeenten, afwaardering onroerend goed

In 2012 komen tot dusver verborgen verliezen aan het licht. Als banken en andere onroerend-goedbezitters worden gedwongen hun onverhuurde bezit af te waarderen en zij tevens hun beleggingsportefeuille op reële waarde moeten waarderen, blijkt de solvabiliteit van banken (en andere financiële instellingen) tegen te vallen. Hetzelfde geldt trouwens voor een aantal gemeenten die, als zij hun grondportefeuille op reële waarde moeten schatten, de artikel 12-status niet meer kunnen ontlopen.

POLITIEK, BESTUUR EN SAMENLEVING

De Staat van Morgen: naar een nieuwe overheid die past bij nieuw burgerschap

Tot voor kort gold dat Brussel het almaar uitdijende machtscentrum in Europa was. Nu is dat niet meer zo. De macht van Brussel als EU-hoofdstad neemt af. De gemeente als eerste overheid wordt weer het belangrijkste voor de burgers. De fusies van gemeenten zet door. Uiteindelijk blijven er zo'n honderd over, die feitelijk als stadstaten fungeren. Ze worden ambtelijk en bestuurlijk gefaciliteerd door de vijf provincies die overblijven en die het backoffice van de gemeenten worden. Met de opening van het Stedelijk Museum als metafoor, zal Amsterdam in 2012 de draad weer oppakken om tot Amsterdam Metropolitan Area te komen, een regio met 2,2 miljoen mensen die de concurrentie met andere Europese metropolen in theorie aankan.

Den Haag, Rotterdam en Leiden zullen de zuidvleugel van de Randstad bestuurlijk versterken. De rest van Nederland wordt nog voor 2020 opgedeeld in drie provincies. De Nederlandse staatsinrichting gaat op die van België lijken.

Einde euro leidt tot het einde van de EU, maar er komt geen oorlog in Europa

De erosie en het uiteindelijke einde van de euro leiden ook tot de erosie van de EU. Het volgende grote project van de EU, de open grenzen, zal ook sneuvelen. De Arabische Lente mislukt, islamisten grijpen de macht en de Facebook-generatie vlucht naar onder andere Europa, dat hen niet wil. De eerste Deense grenscontroles, die ook onder de nieuwe socialistische regering in stand blijven, vormen een teken aan de wand. Lokale politiek wordt belangrijker en wordt kritisch gevolgd door burgers. Zie de onrust rond falende burgemeesters, zoals in Utrecht, Schiedam en Gouda, die beter de eer aan zichzelf kunnen houden. Nu blijven ze het mikpunt van vooral burgermedia zoals *GeenStijl*, die zich als nieuwe onderzoeksjournalisten manifesteren.

Nieuwe twittiquette en einde aan onbeperkt twitteren

Er komen nieuwe afspraken over Twitter-gebruik, en daar komt een nieuwe etiquette voor, de *twittiquette*. Bij de laatste verkiezingen voor het burgemeesterschap van Amsterdam moesten de raadsleden vooraf hun smartphones inleveren, zodat de verkiezing ultravertrouwelijk kon plaatsvinden, zonder dat raadsleden via sms of Twitter contact konden hebben met mensen buiten de raad. Dergelijke maatregelen zullen in de toekomst vaker voorkomen. In het bedrijfsleven raakt twitteren concurrentiegevoelig en wordt het aan banden gelegd. Mensen gaan steeds meer jokken op Twitter en andere sociale media, die daardoor steeds onbetrouwbaarder worden. Zeg nu eerlijk: als je op zondag het liefst wil luiëren maar met zanikende kids naar een stierlijk vervelend partijtje moet, ga je daarvan dan eerlijk melding maken op je social media – of houd je de schone schijn op?

Machtsstrijd binnen de PvdA: Lodewijk Asscher loopt zich warm... anderen ook

Niemand binnen de PvdA gelooft nog dat Job Cohen de volgende lijsttrekker wordt. Hij blijft zitten tot de volgende verkiezingen, om dan kroonprins Lodewijk Asscher (nu wethouder in Amsterdam) op het pluche te kunnen hijsen. Zo'n troonswisseling is nu niet verstandig, omdat Asscher dan niet in de Tweede Kamer media-aandacht kan trekken. Dus moddert Cohen door. Maar zo vanzelfsprekend is deze troonopvolging niet. De partij heeft zo snel mogelijk een linkse populist als leider nodig. De best geëquipeerden voor het leiderschap zijn *crime fighter* Ahmed Marcouch en Diederik Samsom (waar zou de koosnaam Diederik Dramson nu vandaan komen?). Te lang wachten is onverstandig, want terwijl het gras groeit, sterft het paard. Asscher is in Amsterdam uitgeregeerd, onder zijn leiding is de partij fors in populariteit gekelderde, en binnen de partij is de as Cohen-Asscher niet zo populair als die eerder was. Wil een ander dan Asscher de macht grijpen, dan is 2012 het jaar om dat te doen. Het wordt ongetwijfeld een fijne *muppetshow*.

Griekenland is de nieuwe Koran, groei PVV en SP, en Alexander Pechtold verveelt zich

Economisch en politiek is en blijft Nederland een filiaal van Duitsland. Door het aarzelende Duitse leiderschap omtrent euro en EU kan de landelijke politiek in Den Haag op dit vlak niet zo heel veel. Europa wordt in Den Haag een groter issue dan de islam. PVV en SP spinnen daar garen bij. Alexander Pechtold verveelt zich in Den Haag, ondanks het zware weer waarin zijn geliefde EU zich bevindt. D66 mag zich voorbereiden op een leiderswissel. *Who's next?* D66 is opgericht om de politieke elite te bestrijden en wordt nu bestuurd door ambtenaren. De roep om herschikking van het huidige politieke landschap wordt steeds sterker. Er is markt voor een partij van de *peers*, de creatieve klasse. Het zijn deze mensen die, goed opgeleid, een steeds groter deel van hun inkomen zien wegvloeien naar gezondheidszorg, belastingen en andere vaste lasten. De oorzaak hiervan is de tekortschietende organisatie van gezondheidsinstellingen en overheden. De trend voor de komende jaren is dramatisch voor dit deel van de bevolking. De *peers* weten dit en bestrijden de bureaucratie om meer bestedingsmogelijkheden te genereren. Nu de schuldeconomie haar grenzen heeft bereikt, moet in deze wens op een andere manier worden voorzien. *Peers* uit alle politieke partijen kunnen zich verenigen in een nieuwe *Peer*-partij. Politiek correcten kunnen zich verenigen in een eigen partij die schimmen najaagt en in verouderde concepten gelooft. Er is markt voor een partij die de verliezers van de vooruitgang een stem geeft (PVV, SP en delen van de PvdA) en voor een partij die ondernemerschap bevordert (VVD en delen van CDA, D66 en GroenLinks). Spiritualiteit zal iedere politieke partij gaan beïnvloeden, specifiek christelijke partijen zijn daarvoor niet meer nodig. De PVV verzamelt op dit moment alle ontevredenen, samen met de SP, alleen is Wilders succesvoller dan Roemer. Zijn PVV mag een goed 2012 verwachten, en is tegelijkertijd een inspiratiebron voor nieuwe partijvorming.

SPIRITUALITEIT, INTERNET EN PRIVACY

2012: Maya-hype bereikt een piek

Google je 2012, dan vind je nu 3,2 miljoen hits. Een jaar geleden waren dat er 2,4 miljoen, vier jaar geleden waren het er nog 240.000 – en het worden er steeds meer. Gelovigen denken dat op 21 december 2012 de wereld vergaat, omdat dan de Maya-kalender zou eindigen. Voor deze *ondergangsporno* is een grote markt en in 2012 zullen er dan ook veel boeken, tv-documentaires en dergelijke verschijnen. Hoogtepunt in de hype belooft de film *Revelations of the Mayans 2012*

and Beyond te worden, die volgend jaar in de bioscoop moet verschijnen. Deze 'Science Meets Hollywood-film' wordt gesteund door de regeringen van Mexico en Guatemala en belooft het bewijs te leveren dat de hoogontwikkelde Mayacultuur in Centraal-Amerika op het hoogtepunt van haar beschaving contact zou hebben onderhouden met buitenaards leven. Het bewijs voor die stelling zou te vinden zijn in geheime documenten in de kluizen van de Mexicaanse staat, die speciaal voor deze film geopend zouden worden. Tja.

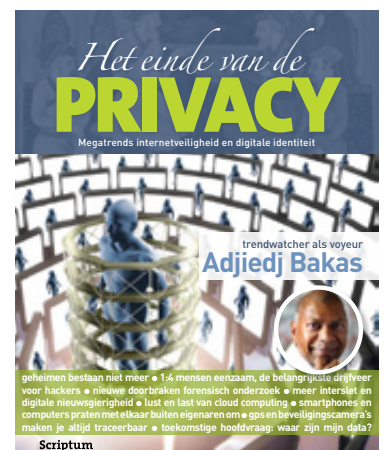

Maya-massage, duurzaamheidsproblemen en 'chaospunt'

We hebben nu zelfs al Maya-massages, gegeven door een heuse sjamaan. Wat de Maya's moet worden meegegeven, is dat ze vrij nauwkeurig hebben zien aankomen hoe de wereld aan een voortdurende versnelling blootstaat. Die versnelling is de afgelopen eeuwen en decennia goed zichtbaar geworden en wordt door milieukundigen al veertig jaar in kaart gebracht. De omvang van de bevolking, het aantal auto's, het gebruik van grondstoffen en de hoeveelheid geld – alles loopt nu zo ongeveer naar oneindig. Voor de Hongaarse filosoof en concertpianist Ervin László was dat al in de jaren negentig een reden om 2012 als het 'chaospunt' aan te merken. Eerder, in 1972, had Dennis Meadows in zijn studie *De grenzen aan de groei* laten zien hoe rond 2010 alle bomen tot in de hemel zouden gaan groeien. Dat kan niet. Hij voorspelde dan ook dat er rond 2010 grote discontinuïteiten oftewel 'duurzaamheidsproblemen' zouden optreden. Waarvan akte.

Het Einde van de Privacy, burenruzies op Facebook uitgevochten

We laten als burgers en bedrijven steeds meer digitale sporen achter in dit informatietijdperk. Het koppelen van al die verschillende data en daar een verdienmodel van maken, wordt een van de grote trends van de eenentwintigste eeuw, en in 2012 zien we daarvan het begin. *Big data* heet dat. Geheimen bestaan straks nauwelijks meer. Maar de achterkant van de vooruitgang wordt zichtbaar. De technologie is de menselijke maat ontstegen. Mensen beseffen nog niet dat hun pc, telefoon, koelkast, pacemaker en auto informatie versturen over hun eigenaar zonder dat die daartoe opdracht heeft gegeven. Internet-criminaliteit neemt schrikbarend toe en dwingt burgers ertoe bewuster om te gaan met informatie. Het onderscheid tussen privaat en publiek, en tussen het echte leven en het virtuele of digitale leven, vervaagt verder. Ook conflicten tussen staten worden niet meer zozeer uitgevochten via conventionele oorlogen, maar door digitale oorlogsvoering, waarbij het toebrengen van economische schade en de grootschalige ontregeling van het dagelijks leven een doel wordt. Ook doodeenvoudige burenruzies worden steeds vaker op Facebook uitgevochten.

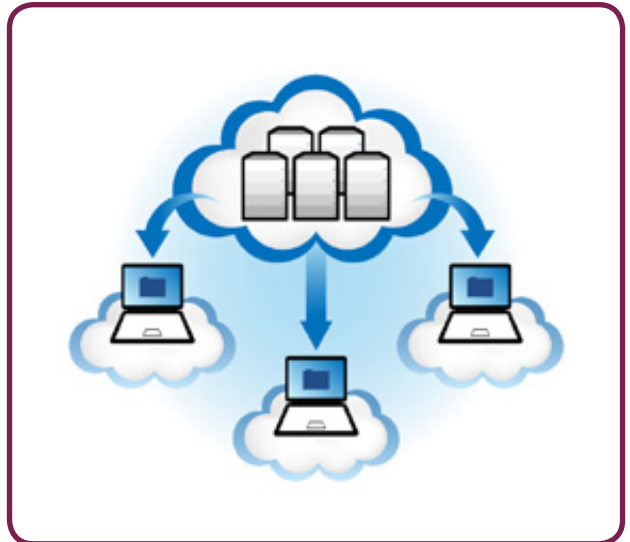

Comaprofielen en digitale weesjes op social media, internetbeveiliging groeimarkt

Burgers krijgen daarbij steeds beter in de gaten dat strafbare feiten op internet net zo zwaar wegen als die in *real life*. Een dreig-tweet is voor de politie even ernstig als een bedreiging geuit op straat. De virtuele wereld en het digitale leven worden steeds gelijkwaardiger aan de gewone wereld en het gewone leven. Nu heeft nog vrijwel niemand geregeld wat er gebeurt met zijn sociale netwerkprofiel, zijn e-mailaccount en de rest van zijn digitale erfenis als hij onverwachts doodgaat. Oude profielen op sociale media worden zo comaprofielen of digitale weesjes. Maar ook hierin komt verandering. Kennis is macht – en dat is van alle tijden. Maar bedrijven krijgen in de nabije toekomst meer kennis dan ooit over andere bedrijven en over consumenten. Burgers kunnen elkaars gangen beter nagaan dan ooit. Alles is te *hacken*, en daarom komt voor strikt geheime informatie de papieren back-up terug, net als de *stand-alone* pc en de IT-vrije oldtimer-auto. De beveiliging van internet wordt een enorme groeimarkt. Een briljante 17-jarige *hacker* verdient straks evenveel of zelfs meer dan een 50-jarige topbankier.

Gepersonaliseerd internet & nieuws en fikse groei van cloud computing

Met een contactlens verandert het uiterlijk van je geliefde straks per uur. De digitale lokker komt eraan, digitale arrestatie ook. Er komt meer ID-fraude en dat beïnvloedt het vertrouwen van mensen in elkaar en in instituties en autoriteiten. Er moet niet meer blauw op straat maar meer blauw op internet, nu al meer dan 50% van de criminaliteit internetgerelateerd is. Gepersonaliseerd internet en gepersonaliseerde nieuwsvoorziening leiden straks tot 7 miljard verschillende internets. Internet verandert daarmee van een open forum waarop eindeloos gedebatteerd wordt en alle meningen van de wereld te vinden zijn in een plek waar iedereen op basis van zijn surfgedrag naar specifieke informatie wordt geleid, en waar iedereen naar de mond wordt gepraat omdat hij de zoekresultaten krijgt die bij hem passen. Digitalisering gaat wel door, zeker door de spectaculaire groei van *cloud computing*, maar we worden ons ook steeds bewuster van de keerzijde van de digitale hemel, en de vraag 'waar zijn mijn data?' wordt steeds moeilijker te beantwoorden.

Tegentrend: ontdigitalisering, heimwee en data opslaan op papier komt terug

Daardoor is er een zekere *ontdigitalisering* aanstaande. Kinderen willen weer buiten spelen in plaats van nog een nieuwe iPad. Back-ups op papier komen terug, en we versturen weer meer papieren post om volgelopen mailboxen te omzeilen en weer contact met elkaar te krijgen. Door het toegenomen aantal digitale incidenten, waaronder identiteitsdiefstal, en de steeds verder reikende arm van commercie en *big brother* in digitale sferen, beleeft de privacydiscussie en het onderwerp internetveiligheid een hausse in 2012. *Cloud computing* maakt de samenleving uitermate kwetsbaar voor terreur. *Cyberwar* staat hoog op de agenda van defensie en de defensie-industrie. Bedrijven zullen de opslag van hun kwetsbare informatie *off the grid* willen verzorgen – zelfs data-opslag op papier zal weer terrein winnen.

ETEN, DRINKEN EN HORECA

The Future of Food

Het beste medicijn is goed eten, en dat zullen we weten in 2012. Nederland is op voedselgebied na Polen het goedkoopste land van Europa. Een ei kost in de supermarkt nog evenveel als in 1950. Maar vanaf 2012 gaan de voedselprijzen fors omhoog. In 2012 begin ik aan mijn trendboek *The Future of Food*. Hoe voeden we een wereldbevolking die maandelijks met netto 6 miljoen mensen groeit, en hoe houden we tegelijk de natuur intact?

Ambachtelijk koken neemt toe, streekproducten zijn terug

Kookprogramma's en kookitems zijn ook in 2012 niet weg te denken van de Nederlandse tv. Mensen gaan meer voor kwaliteit en ambachtelijk eten. De supermarkten zullen zich meer gaan specialiseren om de 'thuiskok' te plezieren. Streekproducten en delicatessen nemen gretig aftrek en mensen gaan steeds vaker thuis aan de slag in de keuken. De onvrede over het eten en de crisis hebben als voordeel dat de supermarkten en de specialzaken

extra omzet pakken. Consumenten laten de horeca meer links liggen en nemen bijvoorbeeld deel aan een kookcursus of kijken de trucjes af van koks als Mathijs Vrieze op televisie. Alleen creatieve restaurants met kwalitatief goed eten en een plezierige ambiance trekken volle tafels; daar wil de consument nog wél geld aan uitgeven. Dit is een typisch crisisverschijnsel. Op termijn zullen steeds meer consumenten meer geld en aandacht besteden aan goed eten, zowel thuis als in de horeca.

Gezonde take-away op straat wordt steeds populairder

Er komt een grotere vraag naar gezond eten, zowel in de supermarkt als wat betreft snacks onderweg en in restaurants. Onvrede over het eten en de veelal matige bediening in restaurants gekoppeld aan het drukke leven zorgt er ook voor dat de keuze aan gezonde *take-away* op straat steeds populairder wordt.

Minder zout, meer smaak: smaakpapillen worden wakker gekust

De Nederlander is zich steeds meer bewust van wat hij in z'n mond stopt. De nieuwsgierigheid naar wat eten met je lichaam doet, speelt een steeds grotere rol. Dit gecombineerd met campagnes zoals die van de Consumentenbond, zal ons in 2012 nog bewuster maken van het belang minder zout, suiker en verzadigd vet te eten. De smaakpapillen worden wakker en we genieten meer en meer van echte smaken.

Koken met apps wordt normaal

De smartphones zijn niet meer weg te denken uit de samenleving. Ook op het gebied van voeding worden *apps* steeds belangrijker. Niet alleen voor restaurant-kortingsacties en het bestellen van eten; ook voor recepten en kookvideo's grijpt men in 2012 vaker naar de telefoon of de *tablet*.

Weten is eten: consument wil weten waar eten vandaan komt

Door deze bewustwording zullen ook steeds meer fabrikanten en restaurants duidelijk gaan aangeven wat iemand precies koopt of wat er op iemands bord komt te liggen. Een groot deel van de consumenten vraagt hierom, en het andere deel van de bevolking wordt hierdoor een flink eind op weg geholpen naar een gezonder leven.

MODE EN GADGETS

Crisismode: felle kleuren, blauw en de terugkeer van de gouden gesp

De crisis zet nog even door in 2012, dus draait mode om kwaliteit. Om ons niet in een depressie te doen geraken, zien we veel kleuren bij zowel mannen als vrouwen. Zo wordt blauw nog blauwer. Heel veel kleur zien we ook in riemen en schoenen, inclusief pasteltinten en softe tonen in nubuck en andere zachtere materialen. Er is een tendens naar smallere riemen (3,5 cm) waarneembaar; wellicht komt zelfs de gouden gesp weer terug.

Ecomode: natuur als grote inspiratiebron en meer (nep)bont

De natuur blijft een grote inspiratiebron voor de zomercollecties en je ziet ook veel invloeden uit het Verre Oosten en Afrika. Afrikaanse en dierenprints (zoals slangen, luipaard, zebra), maar ook dierenafbeeldingen zelf doen het goed in 2012. Net als in *food* zien we in de mode dus de verbondenheid van mens en natuur. Deze ecostijl zien we terug in 'dierlijke' materialen als wol, (nep)bont en technieken uit grootmoeders tijd (breien en haken). Duurzaamheid (in de letterlijke betekenis) wordt een thema om mensen over de streep te trekken.

Pochet is de nieuwe stropdas, gilet zet echt door

Details blijven nog even, en op de lange termijn worden de broeken weer wijder aan de bovenzijde. De details in hemden verdwijnen echter alweer. Jasjes worden korter en vierkanter. Nog even en de schoudevulling komt terug. Stoer en verfijnd strijden in het straatbeeld om de winst. Knopen zijn de nieuwe *feature* en de pochet is de nieuwe das. *The broken suit* zet door, waardoor je van een pak het jasje ook kan combineren met een moleskine-, spijker- of flannelbroek. Langzaam komen ook de grijze pakken weer terug. Het bankpak (streep) blijft nog een *no-go* in 2012. Het gilet zet nu echt door. Ook in de mode: meer *local production, sourcing and shopping*. Winkels vechten om de klant. Collectioneers gaan het winnen en *personal branding* wordt belangrijker (niet alleen voor het groeiende aantal ZZP'ers, maar ook voor andere carrièremakers). We gaan in 2012 van een transactie- naar een relatie-economie (klanten zijn ambassadeurs; winkels moeten meer leveren dan alleen producten).

Gadgets, Androidtablets, Kindle Fire en solartechnologie

De *blu-ray players* kennen we natuurlijk al, maar in 2012 zal deze technologie een grote slag gaan slaan om de dvd-speler uit de huiskamers te verstoten. Iedereen is zich bewust van het milieu en weet dat we energiezuiniger moeten omgaan met onze spullen. En juist in *gadgetland* gaan we dit zien. De solartechnologie maakt grote sprongen – *gadgets* als solaropladers, fotonvoltaïsch mobiele telefoonbatterijen en zelfs tassen met *solar power*. Er is een grote vraag naar energiezuinige *gadgets* en voor ontwerpers is dit een goede inspiratiebron, dus in 2012 gaan we hier meer van horen. Via een geprojecteerd toetsenbord op je telefoon kan

er op een virtueel toetsenbord op tafel worden gewerkt. Altijd een toetsenbord bij de hand en geen gepriegel meer met te kleine toetsen, want je kan de grootte zelf aanpassen. In 2012 zal Apple zijn eerste grote Pad-concurrent gaan voelen. Amazons eerste *tablet*, de *Kindle Fire*, heeft geen ingebouwde camera of microfoon, zelfs geen 3G. Maar de lage prijs van deze *Android-tablet* is de troef (199 dollar). Amazon verkoopt geen gevoel (zoals Apple), maar een winkelervaring.

Ivo Opstelten	Aleid Wolfsen
Mark Rutte	Alexander Pechtold
Duitsland	Griekenland
Eberhard van der Laan	Job Cohen
Ahmed Marcouch	Arabische Lente
Personal branding	Massaproductie
Neue Deutsche Reichsmark	Euro
Private CFO voor MKB'ers	Aflossingsvrije hypotheek
Broken suit	Bank(krijtstreep)pak
Ondernemers lenen aan/van elkaar	Baksteensocialisme
Tieners worden minder verliefd	Gemengd wonen
Internetcriminaliteit	Kalverliefde
Henk Kamp	Jolande Sap
PowNed/PowNews/GeenStijl	Joop.nl
Emile Roemer	CDA
Tupperwareparties voor tweedehandskleding	PvdA
Oud	Jong
Klein	Groot
Traditioneel speelgoed	Kinderen overdreven verwennen
BiLove en SecondLove	Hyves
Nationalisme en regionalisme	Verwende jeugd
Maya-kalender	Europese Unie
Ondergangsporno	Angela Merkel
Back-up op papier maken	Blindelings vertrouwen
Oldtimer-auto zonder IT	Occupy Wall Street
Cloud computing	Import-imam
Huurwoning	Koopwoning
Chinese ontwikkelingshulp voor EU	Importbeperkingen Chinese spullen
Hackers, IT'ers en internetbeveiligers	Economische groei
Webwinkelen	Rookverbod in horeca
Bricks+Clicks winkelen	Meubelboulevard
Recessieseks	Echtscheiding en vechtscheiding
Amazon-Pad	E-reader
Hacken	Multinationals die verder expanderen
Conspiracy theories en digi-roddels	Ratio-only
Coöperatief zakendoen	Subsidies
Roken in kroeg	Rookverbod
iPhone/Android	Blackberry
Regio en het lokale	Overheid als subsidiefabriek
Ping en WhatsApp	Sms
Vers eten van de boer	Overheid als geluksmachine
Neutrino's	Keynes
John de Mol	Import-imam
Nutstuin	Apotheek
Losse kruidenthee	Thee uit een zakje
Twittiquette (etiquette voor Twitter)	Nicolas Sarkozy
CERN	Weggoien van gebruikte spullen

Kinders die weer op straat spelen
Virtueel toetsenbord
Particuliere kliniek en zorghotel
Mobiel betalen
Flexitariër (één dag in de week geen vlees)
Eten als het beste medicijn
Make-over-programma's
Ecostijl en ruiten in de mode
Social media voor B2B-gebruik
Reality-apps en Winkelen 3.0
Facebook-moe
Pochet en vlinderdas

Mauro (Nederland=Mauro-moe)
Nuance
Bejaarde ouders bij EHBO dumpen
Hond en kat op straat voor zomervakantie
Carnivoor
Langs elkaar leven
Barack Obama
Islam-bashing
Homo Economicus
Iran
Arabische Lente
Stropdas

Wie is Adjiedj Bakas?

Adjiedj Bakas schreef verschillende bestsellers over de toekomst, die onder andere in Nederland, de VS, China, Brazilië, Engeland en Zweden verschijnen. Begin 2012 verschijnt Bakas' nieuwste boek, *Het Einde van de Privacy*. Het gaat over veiligheid op internet en de toekomst van de digitale identiteit. In 2011 publiceerde hij *De Toekomst van Gezondheid*. Bakas werd uitgeroepen tot trendwatcher van het jaar 2009 en tot zwarte ondernemer van het jaar 2008. Vakblad *Management Team* riep hem onlangs uit tot een van de 25 creatiefste Nederlanders en

innovatieblad *Sprout* heeft hem uitgeroepen tot een van de 50 invloedrijkste Nederlanders onder de 50 jaar. Het NIMA, de branchevereniging van marketeers, heeft hem uitgeroepen tot de invloedrijkste trendwatcher onder de vaderlandse marketeers. De afgelopen twintig jaar is van de trends die hij voorzag 70 tot 80% uitgekomen, met een uitschieter naar 87% in 2010. Hij werkt aan de boeken *De Staat van Morgen* (over de toekomst van burgerschap, politiek en bestuur, samen met Peter Noordhoek), *Te veel Mensen, Te veel Wensen* (over de aankomende massawerkloosheid, de grondstoffen- en energie-economie van morgen, samen met Rob Creemers) en *The Future of Food* (over landbouw, eten en voedselproductie).

www.bakas.nl

Voor meer informatie of interviewaanvragen voor Adjiedj Bakas kunt u terecht bij Luuk Wessels, l.wessels@bakas.nl, 020 627 10 17 of 06 278 721 38.

BAKAS

Trendwatcher Author Speaker

2011: wat kwam er uit van de trends die ik voor het afgelopen jaar voorzag?

Traditioneel kom ik in de herfst van ieder jaar met een overzicht van de trends voor het nieuwe jaar. Volgens *Koffietijd* van RTL kwam 87% daarvan uit in 2010, dus de lat ligt hoog. Voor 2011 voorspelde ik onder meer het uiteenvallen van WikiLeaks, verheving van het pensioendebat (klopt, zie de verscheurdheid binnen het FNV hierover), kansen om goed te verdienen aan de crisis (klopt, zie de Quote top 500 van 2011 en de hype rond de zich als beurshandelaar voordoende *Allessio Rastani*, via de BBC ook in ons land doorgedrongen), aanhoudende populariteit voor Rutte en Wilders en impopulariteit van Cohen, broos herstel in het bedrijfsleven (klopt), het falen van China om de wereldeconomie uit het slop te trekken en een minder positief imago van China (klopt), fellere strijd tussen de wereld en China over schaarse metalen (al kwam Japan in 2011 met de ontdekking van diezelfde metalen op 3 km diepte op de oceaانبodem), eindelijk meer kritische noten bij de manier waarop de zorg economie is georganiseerd (media werden kritischer en in de nasleep van de publicatie van *De Toekomst van Gezondheid* voelden vernieuwers in de zorg zich gestimuleerd). Geen doorbraak van 3D-tv, versterking van Google's positie op de markt voor mobiele besturingssystemen (zie het succes van Android na eerdere Google-mislukkingen), groei van groene technologie terwijl de mensen groenmoe worden en milieu als thema uit is, meer eenzaamheid en een zoektocht naar warmte (klopt, onder andere datingsite voor getrouwde mensen onder elkaar, SecondLove trok meer dan 200.000 gehuwde mensen die een geliefde ernaast zoeken), doorzetten van fragmentarisering van de samenleving en het populisme, meer spiritualiteit (spirituele tv-programma's van onder anderen Derek Ogilvie en Liesbeth van Dijk waren weer zeer succesvol en ook in de rest van de samenleving komt meer aandacht voor ethiek, spiritualiteit en moraal). Ook zouden antiracisten uit zijn (klopt, zie onder meer hun nederlaag in het proces-Wilders), zou vrijwel niemand de profeet Mohammed nog durven afbeelden en zou PowNed in zijn. Deze jonge omroep was inderdaad zeer succesvol en Rutger Castricum werd door tv-koningin Mies Bouwman het grootste nieuwe tv-talent genoemd. Natuurlijk waren er ook missers: niemand is perfect. Zo dacht ik dat de goudprijs in 2010 wel zijn hoogtepunt had bereikt, maar de goudprijs steeg in 2011 vrolijk door. Nu dus – met een zekere foutmarge – moedig op naar 2012.